

РЕЦЕНЗИЯ

От Проф. д. ик. н. Таня Горчева,

С.А.”Д. А. Ценов” - Свищов

Относно дисертация на тема :

**„ЦИКЛИЧНИ И СЕЗОННИ АДАПТАЦИИ
НА ЗАЕТОСТТА – ПЕРСПЕКТИВА НА НАЦИОНАЛНИТЕ ИКОНОМИКИ НА
ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА”**

Автор: КАМИЛА МАГДАЛЕНА РАДЛИНСКА

**По процедура за придобиване на научна степен „доктор на науките“, в
професионално направление 3.8 „Икономика“**

Във ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УИВЕРСИТЕТ

„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”

ФАКУЛТЕТ „СОЦИАЛНИ, СТОПАНСКИ И КОМПЮТЪРНИ НАУКИ”

КАТЕДРА „ИКОНОМИКА”

1. Бележки от общ характер

а) Общ преглед и постановка на проблемите

Представеният дисертационен труд по посочената тема се намира в завършена фаза на разработка. В настоящия си вид той е структуриран от гледна точка на следните основни опорни точки – цикличност и сезонност на икономическите явления в националните икономики; цикличност и сезонност на пазара на труда; сектори на икономиката и начини за приспособяване на заетостта към промените в обема на производството. Самото изложение е в обем от 282стр. Състои се от увод, пет глави, резюме, заключения, списък на литературата и приложения (52 страници). Съдържанието на всяка глава е представено в отделни параграфи, а резултатите са обобщени в края на дисертацията. Основният текст съдържа 12 таблици и 36 фигури. Списъкът на използваните литературни източници включва 312 заглавия на полски, английски, български и руски език (69 монографии и глави в колективни трудове, 197 рецензирани научни статии, 46 документа и доклада), чието богатство е безспорна положителна характеристика на изследването. Изложението се отличава с аналитичен стил и изразен критичен дух. Структурата на съдържанието е добре изградена и обхваща всички съществени моменти на очертания проблем в широко разгърнат мащаб. Изградената структура на изследването отговаря на установените добри практики за подобен вид научен труд.

Авторката на дисертацията е асистент в Катедрата по Икономика/ръководител на Катедрата по Икономика в Икономическия Факултет на Кошалинския Технологичен Университет.

б) Бележки по въведението на дисертационния труд

Поздравления към авторката за избора на тема на дисертационния труд – значима и актуална, която поради своята сложност и многопластовост представлява истинско предизвикателство за изследователя. Във въвеждащата част на изследването са разгърнати необходимостта и значимостта на проблемите, свързани с цикличността и сезонността, наблюдавани на пазара на труда в икономиките на Централна и Източна Европа. Аргументира се актуалността на темата, като се очертават значимите проучванията на цикличността в сферата на заетостта от различни автори с цел установяване степента на разработеност на проблемите. Прокарва се идеята, че въз основа на сезонните колебания, които са по-лесни за прогнозиране, може да се открие тенденция за възникването и протичането на цикличните колебания, чиято предсказуемост е значима за действащите предприятия и националните икономики като цяло.

Прецизно са формулирани обектът (емпиричен анализ, при който се изследват и оценят пространствените и секторните различия в цикличните приспособявания и сезонността на заетостта в обхвата на страните от Централна и Източна Европа - ЦИЕ), **предметът** (цикличните и сезонните корекции на заетостта). *Целта на изследването е формулирана*, на основата на 11 значими изследователски проблема. Дефиницията на основната цел се фокусира върху установяването и оценяването на взаимовръзката между приспособяването на заетостта по време на икономически колебания и сезонната заетост. На тази основа са формулирани 11 *изследователски хипотези*, които фокусират етапите и зависимостите, изследвани в цялостна аналитична рамка. В контекста на рамката за провеждане на изследването кандидатката си поставя девет конкретни и амбициозни *задачи*, решаването на които следва да доведе до потвърждаване или отхвърляне на дисертационната теза.

в) Прецизно и ясно формулирана изследователска теза

Декомпозирането на изследователските хипотези допринася за ясното формулиране на изследователската теза, а именно: „Икономиките и секторите, които се характеризират със задържане на работниците по време на икономически колебания, се характеризират и с по-малки сезонни колебания в заетостта”.

2. Бележки и препоръки

Добро впечатление остава **широкият теоретичен фундамент** при изграждането на основната постановка на дисертационния труд. Прецизно и точно са представени мнения, дефиниции, аспекти и подходи на различни теоретични школи, като се акцентира върху следните основни опорни точки: декомпозиране на времеви редове

при анализа на променливостта на стопанските събития; циклични и сезонни приспособявания на заетостта и приспособяване на заетостта в отделните фази на икономическия цикъл. Анализирайки **степената на разработеност на изследваната проблематика от други учени** стигаме до извода, че едно от положителните качества на проведеното изследване е фактът, че то изгражда широка теоретична постановка с познавателно значение относно цикличността на трудовата заетост, гъвкавостта на пазара на труда и действия за сезонното приспособяване.

Следва да бъде отбелязан и фактът, че са **използвани адекватни методи** за провеждане на емпиричното изследване в трета и четвърта глава. Така например при анализа на приспособяването на заетостта по време на цикличните промени в икономическата активност са използвани методи за идентифициране на икономическия цикъл, за да се изолира компонентът, отговорен за цикличните колебания в заетостта т.е. филтърът на Christiano-Fitzgerald. На свой ред коефициентът на линейна корелация на Pearson (традиционен и неговата рекурсивна модификация) се използва за определяне степента на задържането на работниците и приспособяването на заетостта по време на икономически колебания. При анализа на сезонните колебания в заетостта се прилага процедурата TRAMO/SEATS ARIMA X-12 за изолиране на сезонния компонент (Mean Seasonal Variation), а след това, за да се анализират средното сезонно колебание и средното тримесечно колебание се прилага Mean Quarterly Variation. Наред с това се **прилага диференциран подход** при изследването на сезонната заетост във всеки един от трите сектора на наблюдаваните икономики в Централна и Източна Европа, а именно промишленост, селско стопанство и сектор услуги, което определя и различията в процесите на сезонно приспособяване на заетостта.

Положителен момент при емпиричната проверка на теоретичните постановки е **прилагането на критичен подход и отразяване на собственото отношение на автора** по конкретните проблеми на цикличните и сезонните приспособявания на заетостта. В хода на разработката кандидатката е **спазила правилата на научната етика**, свързани с коректно цитиране на литературните източници. Няма установено плагиатство.

Авторефератът отразява точно и пълно постановките и резултатите на дисертационния труд, като следва неговото съдържание. Той е в обем от 35 страници и е изготвен съобразно стандартните изисквания за самостоятелен научен труд. Добро впечатление оставя последната редакция на текстовете в автореферата и прецизирането на изказа в научно отношение, което беше формулирано като препоръка при последното обсъждане на дисертационния труд пред научния съвет на университета.

Без да анализирам сегашния ред на изложението дефинирам **няколко препоръки за прецизиране** на изследването, а именно:

- В параграфите на втора глава, в които се разглеждат проблемите за гъвкавост на пазара на труда, както и взаимодействието между гъвкавостта и регулирането на пазара на труда не се дава дефиниция на понятията „сезонност на трудовата заетост“ и „цикличност на трудовата заетост“, а с това не се изяснява по

отношение на какво се отчита гъвкавостта на пазара на труда, което има методическо значение за тяхното измерване.

- В посочените параграфи се отбелязват видовете гъвкавост, но те остават в текста сякаш между другото. Давайки дефиниция на понятието „гъвкавост на пазара на труда“ може да се изведе типология на видовете гъвкавост, а това в последствие да се отчете като принос на изследването.
- Прави впечатление, че авторефератът, като самостоятелен научен труд, отразява съдържанието и общия обем на изследването, но е изграден доста схематично и не представя достатъчно добре постигнатото в аналитичната част на дисертационния труд, а тя е достатъчно богата и последователна. Желателно е да бъде подбрана част от множеството графични изображения, онагледяващи изследването, за да бъдат изнесени в автореферата, което визуално би подобрило качеството на изложението в този самостоятелен научен труд.

3. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

В богатия на идеи, постановки и фактологичен материал могат да се открият следните основните научни приноси, получени в резултат на извършеното дисертационно изследване:

А) На първо място следва да се отбележи, че изследването засяга **значим и актуален проблем на съвременната теория** за цикличност и сезонност, наблюдавана на пазара на труда, както и начините за приспособяване на заетостта към промените в обема на производството, което се оценява като безспорно предимство. При наблюдаваните турбулентни процеси **на съвременния европейски пазар** на труда **значимостта на темата все повече нараства**, особено в контекста на изграждането на адекватна национална политика за управление на този пазар.

Б) Изграден е впечатляващ и широкомащабен **теоретичен фундамент** за изследване на цикличните и сезонни приспособявания на заетостта, както и тяхната обвързаност с дългосрочните и циклични колебания в националните икономики като цяло, но и в частност по отношение на цикличните колебания на пазара на труда в конкретни сектори. Задълбочено и пространно се разглеждат и анализират **основните категории**, чрез които се **описват фундаментални процеси и явления**, каквито са дългосрочните и цикличните колебания; гъвкавост на пазара на труда; сезонните цикли на заетостта и др. Следва да се добави, че теоретичните постановки се верифицират в емпиричната част на изследването в широкия обхват на 11 национални икономики от Централна и Източна Европа, което се отчита като постижение за проведеното изследване.

В) **Формирана е интегрирана концептуална рамка** за изследване на начините за приспособяване на заетостта към промените в обема на производството в широкия формат на посочените страни от Централна и Източна Европа. Предложената от

кандидатката **систематизация на концепциите** за измерване на задържането на работната сила също може да оцени положително. Като **методологичен принос** на изследването се оценява обвързването на изследването за приспособяването на заетостта към конюнктурния цикъл чрез прилагане на показателите за измерване на задържането на заетите и методиката за измерване на сезонността.

Г) Важен принос на разработката е разкриването на взаимодействието между цикличните колебания и сезонните колебания по отношение функционирането на съвременните пазари на труда, както и разкриването на спецификите на това взаимодействие в отделните наблюдавани 11 европейски национални икономики. На основата на това взаимодействие се коментира икономическата активност и заетостта, включително техните специфични характеристики, източниците и влиянието на специфичните за всяка отделна икономика фактори. Процесите на движение на работната ръка в рамките на ЕС не се обуславят единствено от икономически причини, както и от стремежа за признаване на образователния статус, опита и уменията на заетите, определящи нивото на заплащане. Мотивите за напускане на родината и търсене на реализация в другите страни от ЕС са комплекс от психологически, семейни и социални аргументи. Проследявайки съдържанието на разработката, става ясно, че наред с чисто теоретичните постановки в изследването **се поставят и редица прагматични проблеми** за приложимостта на международните регулации и европейските регламенти при изграждането на националните политики за управление отделните пазари на труда в обхвата на ЕС, което се оценява положително, особено динамичните условия на засилена емигрантска вълна към по-развитите в икономическо отношение европейски икономики.

4. Заключение

В заключение следва да подчертая усилията и труда на кандидатката за създаването на предложения научен труд в неговата завършена форма. Установявам, че е застъпен и разгледан значим проблем в неговите актуални и слабо изследвани аспекти. Следва да се добави, че справката за изпълнение на критериите и изискванията към кандидатите за получаване на научна степен “Доктор на науките (икономика)”, представена от кандидатката, показва резултат, с който се надвишават минималните национални изисквания. В справката за публикации по темата на дисертационния труд са посочени множество научни статии и други научни трудове, с което се удостоверява постоянство в научните търсения по темата и последователност в научните разработки. По тази причина препоръчвам на уважаемото научно жури да бъде присъдена посочената научна степен на Камила Магдалена Радлинска.

Свищов

Подпис:

19.01.2026г.

/Проф. д.ик.н. Таня Горчева/